

PEDAGOGIKA

ČASOPIS PRO PEDAGOGICKÉ VĚDY

ROČNÍK XV. ★ ČÍSLO 4 ★ 1965

O NALÉHAVÝCH ÚKOLECH NAŠÍ PEDAGOGICKÉ VĚDY

V průběhu budování rozvinuté socialistické společnosti neustále vzrůstá význam výchovy a vzdělání mládeže a dospělých.

Z této skutečnosti vyplývají stále náročnější požadavky společnosti nejen na pedagogickou praxi, ale i na vědu o výchově — na pedagogiku. Tyto požadavky na pedagogickou teorii se obrazily v jednání nejvyšších orgánů strany. Dne 28. 9. 1964 projednala ideologická komise ústředního výboru KSČ zprávu o naléhavých úkolech pedagogické vědy a dne 18. února 1965 přijala k této zprávě usnesení. Text této zprávy uveřejňujeme v našem časopise.

Redakce

I. Význam pedagogiky jako vědy o výchově

Význam výchovy v nových společenských podmínkách

V současné době budování vyspělé socialistické společnosti, kdy se v rozvoji našeho národního hospodářství rozhodujícím činitelem dalšího pokroku stává především všestranné uplatňování nejnovějších výsledků vědy a techniky a kdy v souvislosti s všestranným zdokonalováním socialistické demokracie vzrůstá aktivní účast všech pracujících na správě státu, na řízení života hospodářského i kulturního, zcela zákonitě vzrůstá význam výchovy. Pro další vzestup materiální výroby a pro další vzrůst politické aktivity pracujících je totiž nezbytnou podmínkou podstatný rozvoj vzdělanosti, stále zvyšování socialistické uvědomělosti a ideologické úrovně našich občanů. Stává se tedy výchova důležitou složkou výstavby socialistické společnosti a jejího přechodu ke komunismu. Proto také strana, jak vyplývá z jednání i závěrů XI. a XII. sjezdu, věnuje otázkám výchovy a jejich významu v rozvoji naší společnosti mimořádnou pozornost. Zpracování zásad vyplývajících ze sjezdů přináší pak řada stranických usnesení, jako je především usnesení ÚV KSČ O spojení školy se životem z roku 1959, listopadové usnesení ÚV KSČ O práci mezi mládeží z roku 1961, usnesení ÚV KSČ z roku 1962 O zvýšení úrovně komunistické výchovy na školách I. a II. cyklu a na školách vysokých.

Významné společenské postavení pedagogiky jako vědy o výchově

V těchto nových společenských podmínkách, kdy je výchova spolu-rozhodujícím činitelem dalšího společenského vývoje, nabývá nového postavení věda o výchově — pedagogika. Náročné potřeby výchovy nových lidí, komunisticky uvědomělých a vysoce vzdělaných, schopných jak tělesné, tak i duševní práce, aktivní činnosti v různých sférách veřejného a státního života, v oblasti vědy a kultury, kladou před pedagogiku množství závažných a složitých problémů a úkolů. Úspěšné řešení těchto výchovných problémů a úkolů se stává jedním z předpokladů rychlého postupu naší společnosti ke komunismu. Vzrůstá proto jak význam, tak i odpovědnost pedagogické vědy. Pedagogika se tak řadí mezi společenské vědy, které mají ve společenské praxi zvláště významné postavení.

Funkce, které se dostává pedagogické vědě v rozvoji naší společnosti, se ovšem skutečně plně uplatní pouze tehdy, dosáhne-li vysoké teoretické úrovně a bude-li vědecky řešit své úkoly. Pouze odhalování základních zákonitostí výchovného procesu a jejich využití vytvoří předpoklady pro vědecké řízení výchovy mládeže a pracujících v konkrétně historických podmínkách budování socialismu v naší zemi.

Proto, jak je tomu i u ostatních věd, důležitých z hlediska hospodářského a kulturního života naší společnosti, strana i celá naše veřejnost projevuje zájem, aby se pedagogika jako věda maximálně rozvíjela.

II. Zhodnocení dosavadního stavu pedagogické vědy (v období od roku 1956 do současnosti)

Vzhledem k významným úkolům, spjatým se současným vývojem naší společnosti, právem se klade pedagogickým vědám otázka, nakolik jsou připraveny plnit svou funkci. Objektivně tedy nastává v této nové situaci období, kdy pedagogika jako věda musí podrobit analýze svůj stav, zhodnotit své kladné výsledky i nedostatky, uvědomit si etapu, v níž se nalézá. Zvláště pak jde o to, postihnout základní tendence dalšího teoretického rozvoje, jenž umožní na vyšší úrovni vědecky řešit uzlové společensky naléhavé problémy výchovné praxe.

Pozitivní přínos pedagogické vědy

Základním rysem charakterizujícím vývoj naší pedagogiky, zvláště po roce 1948, je její aktivní začlenění do budování socialistické společnosti. Aktivní politický postoj pracovníků v oblasti pedagogiky je zaměřen na podporu kulturní a školské politiky naší strany. Vyjadřuje se v úsilí o socialistickou výchovu mládeže a vybudování socialistické školy. To nalézá svůj odraz jak v činnosti teoretické, tak i odborně organizační a popularizační.

Rozhodující význam pro rozvoj naší pedagogiky jako vědy mělo její budování na metodologických základech marxistické filosofie. V základní a rychlé přeorientaci na filosofické a ideologické pozice marxismu-leninismu měla velký význam opora o výsledky sovětské pedagogiky. V tomto směru byla vykonána velmi záslužná práce. Vcelku pohotově byly k nám uvedeny překlady základních učebnic pedagogiky i dějin pedagogiky,

mnoho prací z oblasti teorie výchovy, didaktiky i metodik vyučování jednotlivým předmětům. Tato literatura, obsahující výtěžky sovětské vědy a zkušenosti sovětské školy, byla základním fondem, z něhož byly čerpány hned v prvních dobách po osvobození i v letech pozdějších cenné poznatky pro základní přestavbu naší školy i naší socialistické pedagogiky.

Nejzávažnější úkoly, které v posledních letech pro pedagogickou vědu vyplývají z vývoje naší společnosti, jsou spjaty s nutností revoluční přestavby naší školy. Šlo o vytvoření vědeckých podkladů pro tuto přestavbu, o propracování hlavních principů socialistické školy, o teoretické osvětlení základních problémů obsahu a metod výchovně vzdělávacího procesu, jež by přispělo k celkovému zvýšení jeho úrovně.

Co z hlediska těchto úkolů vykonala naše pedagogická věda, v čem možno vidět její přínos?

Jde nepochybně o úkoly velmi složité a náročné. Tato složitost a náročnost je podmíněna především samou povahou příslušných společenských jevů, zároveň však také celkovým dosavadním konkrétně historickým stavem pedagogické vědy jakožto jedné z poměrně velmi mladých věd společenských.

I když nepochybně z hlediska současných potřeb pocítujeme velmi mnoho nedostatků, s nimiž se nelze smířovat a jež bude nutno odstranit, nelze přehlížet určité pozitivní výsledky, kterých bylo dosaženo a na nichž má svůj podíl i pedagogická věda.

Především postupně vznikala řada původních prací, které vycházejí z pozic marxistické pedagogiky a jsou zaměřeny k zvýšení úrovně výchovně vzdělávací práce naší školy. Svou úrovní se stávají i přínosem v rozvoji našeho pedagogického myšlení. Jde o studium otázek vyučovacího procesu (odrážející se v některých pracích charakteru obecně didaktického, metodického, v některých učebnicích vysoké úrovně), o shrnutí a zobecňování zkušeností polytechnické výchovy, o sledování vlivu rozvoje moderní techniky na výchovu, o rozpracování některých problémů mravní výchovy aj. Byly zpracovány původní učebnice pedagogiky i dějin pedagogiky, které spolu s původními učebnicemi psychologie a pedagogické psychologie slouží přípravě budoucích učitelů. Závažná studie »O metodologických problémech v rozvoji pedagogické teorie« (r. 1962) podnítila větší zájem i o metodologické problémy pedagogiky.

V posledních letech se rovněž začínají rozvíjet nové pedagogické disciplíny, jako je pedagogika vysokoškolská, pedagogika dospělých, vojenská pedagogika.

Nelze pomínout ani rozsáhlou oblast původních prací didakticko-metodického charakteru, vydávaných SNP v Praze a v Bratislavě, i řadu studií uveřejňovaných v časopisech pedagogických i metodických. Plní závažné úkoly popularizační řešením dílčích otázek, které se tematicky velmi těsně váží k úkolům souvisejícím s revoluční přestavbou našeho školství. Jsou především věnovány dílčím aktuálním problémům, jako jsou otázky pracovního vyučování (ruční práce, práce v dílnách, na pozemcích), otázky polytechnického vzdělávání, otázky vytváření vědeckého světového názoru a ateistická výchova, rozvíjení aktivity a samostatné práce žáků, využívání různých moderních názorných pomůcek, otázky prověřování a hodnocení vědomostí aj. Tím, že rozšiřují do praxe jednotlivé vědecké

poznatky a kladné zkušenosti pokrokových učitelů a vychovatelů, což především určuje charakter těchto prací, přispívají k postupnému zvyšování výchovné praktické činnosti, což má zpětný význam pro další rozvoj pedagogické vědy. Přínosem pro pedagogickou praxi i pro rozvoj pedagogického myšlení učitelů a vychovatelů jsou také práce, které mají napomáhat řízení výchovného procesu (Návrh osnov výchovné práce, Příručka o práci třídního učitele aj.).

V souvislosti s postupným rozpracováním a realizací usnesení XI. sjezdu KSČ o školství a výchově a usnesení ÚV KSČ ze dne 23. dubna 1959 o těsném spojení školy se životem a dalším vývoji výchovy a vzdělání v ČSR se rozvinula také velmi intenzivní a rozsáhlá činnost organizační a praktickopedagogická. Mnoho pracovního úsilí a velikého množství sil si vyžádalo vypracování a prověření učebních plánů a osnov pro ZDŠ, jakož i osnov výchovné práce, dále vypracování koncepce návrhů učebních plánů a osnov pro školy 2. cyklu. O jakou obsáhlou a náročnou práci šlo, možno posoudit podle následujících údajů: v průběhu dvou let (1960—1961) byly připraveny učební plány pro a) základní devítiletou školu, b) pro ZDŠ s vyučovacím jazykem maďarským, ukrajinským, polským, c) pro školy pro mládež vyžadující zvláštní péče, d) pro školy 2. cyklu. Současně s přípravou nového obsahu se zkoumaly na pokusných školách možnosti uplatnění principu spojení školy se životem a shrnovaly se první zkušenosti z pracovního a výrobního vyučování.

I když byly i tentokrát pro tyto závažné práce stanoveny termíny, které jsou v rozporu se základními podmínkami vědecké práce, lze vysledovat v rozsáhlé činnosti na nových učebních plánech, osnovách a učebnicích pro školy 1. a 2. cyklu některé progresivní momenty. Resortní výzkumné ústavy pedagogické přistoupily k vypracování návrhů pedagogických norem nově. Byly například zpracovány studie o pojetí jednotlivých druhů škol a jednotlivých vyučovacích předmětů a teprve na základě těchto studií se jednotlivě zpracovaly učební plány a osnovy.

Při hodnocení dané etapy vývoje pedagogické vědy nelze pominout tento dosavadní faktický pozitivní přínos v budování socialistické školy a ve výchově mládeže. Nelze jej pominout ani z hlediska morálního úsilí, které bylo mnoha obětavými pracovníky vynaloženo, ani z hlediska určitých faktických poznatků, ke kterým se dospělo a jež byly různými cestami vnášeny do praxe.

Bylo by ovšem zásadně chybné zakrývat si nedostatky, a to rázu podstatného, které se zároveň projevovaly v tomto složitém a rozporném procesu pedagogicko-organizační činnosti.

V čem výchovná praxe pocituje nedostatečnou pomoc teorie

V současné době přes uvedený kladný přínos konstatujeme narůstání nesouladu mezi stále náročnějšími úkoly komunistické výchovy, které vyplývají z potřeb naší společnosti a dosavadním faktickým stavem pedagogické teorie. To výrazně pocituje především praxe, která přes uvedené kladné úsilí pedagogických pracovníků často nenalézá v dnešní úrovni vědeckého teoretického poznání dostatečnou oporu pro uspokojivé řešení aktuálních otázek komunistické výchovy mládeže a pracujících. V čem spočívají základní nedostatky z hlediska potřeb současného řízení

rozvoje lidového vzdělání v podmínkách výstavby socialismu, z hlediska řízení procesu utváření osobnosti uvědomělého a vzdělaného člena socialistické a komunistické společnosti?

Současné potřeby především neuspokojuje celkem nízká účinnost pedagogické teorie. Tato nízká účinnost je dána neuspokojivou teoretickou úrovní rozpracovanosti pedagogické problematiky. Tento základní nedostatek, tj. nízká úroveň teoretického rozvoje pedagogiky a odtud vyplývající nedostatečná připravenost řešit naléhavé úkoly, má různé formy projevu.

Jak bylo vpředu ukázáno, v zásadě nelze říci, že by pedagogičtí pracovníci obcházeli důležitou aktuální problematiku naší školy a výchovy. Rozbor ediční činnosti v oboru pedagogiky zároveň však svědčí o tom, že se většinou postihují dílčí, nikoliv centrální problémy přestavby naší školy. Přitom izolované a roztříštěné zpracovávání jednotlivých otázek, častá popisnost těchto prací, postrádající hlubšího teoretického přístupu, snižuje skutečný přínos vykonané práce. I když některé studie, zvláště v poslední době, se opírají o výzkumný materiál, vcelku se až dosud jen velmi nedostatečně rozvíjí experimentální výzkum optimálních metod a prostředků vzdělávání dorůstajícího pokolení a pracujících. Také cenné zkušenosti předních škol, učitelů a vychovatelů, jak se to odráží například i v dosavadní úrovni mnohých pedagogických čtení, zůstávají nezřídka bez hlubší analýzy a zobecnění.

Dále nízká úroveň pedagogické teorie se projevuje v tom, že chybí rozbor základních otázek teoreticky i prakticky významných. Bylo zanedbáno řešení nejzákladnějších otázek cíle a koncepce výchovy, nebyly hlouběji analyzovány otázky obsahu a systému vzdělání všeobecného, odborného a polytechnického a jejich vzájemný vztah. Vůbec chybí teoretické práce týkající se školských soustav, učitelského vzdělání i vzdělání pracujících. Dochází pak k tomu, že se závažná organizační opatření neopírají dostatečnou měrou o vědecký rozbor. Nedostatečná propracovanost vědecky zdůvodněných zásad pro řešení otázek obsahu vzdělání nutí k empirismu ve zpracovávání školních osnov a učebnic, z nichž mnohé pak trpí nedostatky jak z hlediska současné úrovně vědy, tak i z hlediska didakticko-metodického zpracování.

Rovněž jen velmi pomalu a nesoustavně se řeší základní teoretické otázky výchovného procesu, takže důležité úkoly vytváření vědeckého světového názoru, vytváření komunistického přesvědčení a další významné úkoly mravní výchovy mládeže, výchovy v dětských a mládežnických organizacích nenalézají spolehlivý vědecký základ pro cílevědomé řízení složitého procesu ideového utváření a mravního rozvoje dorůstajícího pokolení. To vše spolu s malou propracovaností důležitých teoretických otázek učení žáků i dospělých vytváří nedostatečnou oporu pro zvyšování účinnosti v řízení výchovně vzdělávacího procesu. Přitom pedagogika nenalézá dostatečnou oporu ani v pomocných disciplínách (psychologie, pedagogická psychologie etiky, sociologie aj.).

Kromě toho celé oblasti pedagogické praxe nemají u nás vůbec základnu pro soustavné teoretické hľadání. V období, kdy stále vzrůstá a bude vzrůstat počet mateřských škol a je obecně známý význam prvních let života dítěte pro veškerý jeho další vývoj, pedagogikou dětí raného věku (od 1 do 3 let) a problematikou předškolního věku (od 3 do 6 let)

se nezabývá žádné z výzkumných pedagogických pracovišť. Prozatím otázky vývoje dětí raného věku jsou řešeny pediatrickými a hygienickými odborníky. Problematikou předškolního věku se zabývá asi 6 pracovníků na 4 různých pracovištích. Na vysokých školách není zavedena specializace a nikdo nemá aprobaci pro vyučování na vysoké škole v tomto oboru. Také výzkum v oblasti odborného vzdělání je teprve v počátcích a některé oblasti nejsou vůbec pokryty (obory hutnické, hornické, dopravní aj.; výzkum otázek řízení a organizace SOŠ a OU, otázky podnikových forem školení, přípravy pro povolání u mládeže vyžadující zvláštní péče aj.). Teoreticky nejsou řešeny ani otázky výchovy dětí v zařízeních mimoškolní péče, tj. v dětských domovech, internátech, školních družinách. Také rozpracování základních zásad vědeckého řízení školství se dosud vůbec nestalo předmětem teoretického rozboru a zkoumání.

Zanedbávání studia dějin pedagogiky se stále zvyšuje, ač metodologický význam historického aspektu a vývojového hlediska při řešení jednotlivých problémů je zřejmý. Tak historický přístup by velmi podstatně pomohl při řešení řady otázek, v současné době z hlediska praktických potřeb školy zvláště autálních. Nelze také nepochybně pokládat za normální, že učitelé 2. cyklu, připravovaní na našich univerzitách, nestudují vůbec dějiny pedagogiky. Nerozpracovávají se dostatečně pokrokové tradice našeho pedagogického myšlení, zvláště v české pedagogické literatuře, nevydává se vůbec pramenná literatura. Nutno jistě přivítat, že SPN vydává práce komeniologické. Nelze se však nadále smířovat se skutečností, že od roku 1960 se v SPN v Praze historické práce fakticky přestaly vůbec vydávat.

Negativní důsledky nízké úrovně pedagogické teorie mají své praktické projevy především v tom, že podporují subjektivismus a voluntarismus v řešení výchovné problematiky i v organizačních opatřeních. Dalším důsledkem nedostatečného řešení základních teoretických otázek je malá perspektivnost pedagogické vědy, nízká citlivost k nově vznikajícím problémům, chybějící odvaha nastolovat problémy nově a pouštět se do otázek sporných.

Zásadní řešení otázky další cesty vpřed v rozvoji pedagogické vědy vyžaduje provést analýzu příčin neuspokojivého stavu. Pozitivní význam analýzy těchto příčin nutno vidět v tom, že urychlí překonávání nedostatků a povede k dalšímu rozvoji pedagogiky jako vědy.

Příčinami hlavních nedostatků současného stavu jsou především: a) příčiny rázu metodologického, b) příčiny vyplývající ze specifické povahy pedagogiky a jejího řízení, c) kádrové otázky.

III. Příčiny současných nedostatků pedagogické vědy

1. Příčiny rázu metodologického

Prvořadý význam otázek metodologických

Jednou ze základních příčin neuspokojivého stavu pedagogické vědy jsou příčiny rázu metodologického, celková nízká metodologická úroveň. Proto podobně jako v ostatních společenských vědách podmínkou dal-

šího úspěšného rozvoje pedagogiky je překonání dlouhodobého ochabnutí pozornosti k otázkám metodologickým.

Prvořadý význam metodologických problémů nevyplývá ovšem pouze ze současných nedostatků. Výchovná praxe rozvinuté výstavby socialismu přináší s sebou nové složité problémy. Jejich vědecké řešení pochopitelně vyžaduje účinnější metody zkoumání, založené na dokonaleji propracované metodologii.

Známé deformace společenských vztahů v období kultu osobnosti nevytvářely příznivé podmínky pro rozvoj společenských věd, zvláště jejich teorie a metodologie. Jako ostatní společenské vědy v tomto směru dogmatismus negativně ovlivnil i pedagogiku. Neuspokojivý stav pedagogické vědy přitom byl citelně zesilován i důsledky kultu, které se odrážely v metodologii a celkovém vývoji věd významných pro řešení pedagogické problematiky, jako je především filosofie, psychologie a sociologie. Proto nutno v současné době především překonávat setrvačnou sílu řady metodologických nedostatků, které vznikly a upevnily se v poměrech období kultu osobnosti a projevují se i nadále v období, které je charakterizováno úsilím o odstranění projevů kultu osobnosti z našeho společenského života. Překonávání těchto nedostatků v naší pedagogice je dlouhodobý proces, který vyžaduje společné úsilí všech pracovníků pracujících v oblasti výchovy.

Deformace v chápání společenské funkce pedagogické vědy

Ve vztahu k pedagogice došlo především, podobně jako u některých dalších věd společenských, k deformacím v chápání její společenské účinnosti, jejího společenského poslání. Společenská funkce vědy o výchově se viděla v tom, že potvrzovala, aplikovala, ilustrovala, rozváděla předem přijatá opatření, aniž se prováděl hlubší rozbor skutečností, formulovaly základní problémy a řešily metodami vlastními dané vědě. Zjednodušený výklad vztahu pedagogické vědy ke školské politice vedl k závažnému podcenění pedagogické teorie. Snaha po okamžité odpovědi na velmi složité problémy sváděla k překotnosti závěrů. Teorie dnes často nemůže v potřebné míře objasňovat nově vznikající jevy a souvislosti z toho důvodu, že výchozí koncepce nebyly nadále rozvíjeny v souladu s vývojem společnosti.

Jde tedy především o to, odstranit podceňování pedagogické vědy. To znamená překonat donedávna značně rozšířené prakticistické názory ve výkladu jejího společenského poslání. Praktické důsledky těchto názorů vedou k tomu, že požadavky odpovídat na všechny momentální velmi různorodé potřeby denní praxe nakonec znemožňují soustředit síly na problémy základní a uzlové, v nichž by pedagogická teorie mohla dospět k určitým pozitivním vědeckým závěrům.

Správné řešení otázky společenské funkce pedagogiky povede jak k překonání přežitků dogmatismu, tak i apolitičnosti v pedagogickém myšlení a v řešení pedagogické problematiky.

Zjednodušené chápání společenské účinnosti pedagogiky mělo i své důsledky gnoseologické. Především se upevnily nesprávné metody teoretické činnosti, jež pak byly brzdou rozvoje dalšího poznání.

Závažné metodologické deformace se projevovaly především v samotném přístupu pedagogických pracovníků ke společenské výchovné praxi. Vlastní poznávací úsilí, které je nezbytné ke skutečnému pronikání do pedagogických jevů, bylo nezdědky nahrazováno zjednodušeným přístupem, v němž se zvláště výrazně vyčleňovala dvojí rozličná podoba.

Především je to jednostranný empirismus, který tvořil a stále tvoří výrazný charakteristický rys značné části pedagogické produkce. Tento úzký empirismus spočívá v pouhém registrování, popisování bezprostředních výchovných faktů a zkušeností, bez jejich hlubšího teoretického rozboru a zobecnění, ulpívání na jevové stránce pedagogické skutečnosti. Nedovoluje pronikat k podstatě jevů, a proto přes množství nashromážděných faktů, příkladů a zkušeností, které lze najít v naší literatuře pedagogické i metodické, nepřispívá ke skutečnému odhalování zákonitostí výchovného procesu. Způsob kladení problémů a jejich řešení sice umožňuje rozšiřovat kladné zkušenosti, které již ve škole jsou, ale je velmi málo zaměřen k vytváření praxe nové. Neproniká hlouběji za popis pedagogických jevů, a proto málo vnáší vědecké teoretické poznání do praxe. Stáváme se pak svědky toho, že se místo vědecké analýzy spíše rozvíjí jakýsi druh literární pedagogické publicistiky.

Nezdravým tendencím empirismu do značné míry podléhala i ediční činnost našich pedagogických nakladatelství. V jejich produkci jako celku se výrazně projevuje podcenění teorie. To se jeví především v nedostatku vydávání základních teoretických prací, které by v souladu s novými společenskými potřebami a výchovnými úkoly vytyčovaly nové koncepce, kladly nové uzlové problémy. Projevuje se to ovšem i v pojetí publikací vyšších, z nichž mnohé se nedostávají za jevovou, »příkládovou« stránku pedagogické skutečnosti. Nalézáme v nich proto stále normativismus, receptářství, pouhé ilustrace obecných tvrzení jednotlivými příklady.

Zdůrazňování nutnosti serióznějšího teoretického přístupu neznamena ovšem odmítat zobecňování kladných zkušeností vynikajících učitelů a vychovatelů. Naopak nutno ještě více podporovat a rozvíjet nejrůznější formy jejich sdělování. Ale bylo by chybné podléhat představě, že rozvoj pedagogické vědy se redukuje na zobecňování daných, byť i kladných zkušeností.

Dalším rysem, charakterizujícím celkový stav naší pedagogické teorie, je abstraktní schematismus, spekulativní normativismus. Vyplývá z jednostranného deduktivismu, který spočíval v tom, že místo vlastního rozboru a zobecňování příslušných pedagogických jevů se používalo jednostranné dedukce, ať už z kategorií filosofických, etických nebo obecných tezí pedagogických. Touto cestou se konstruovaly pedagogické závěry a poznatky. V dále zjednodušené podobě se tento všededuktivismus projevovat jako komentování citátů, ilustrování obecných tezí, jako schematismus, který na skutečnost přikládá apriorní konstrukce.

Významnou úlohu v tomto zploštělém přístupu k výchovným jevům se hrálo nekritické přejímání nesprávného výkladu usnesení o pedagogických zvrácenostech z roku 1936, které se tradovalo v sovětské pedagogice v období kultu osobnosti. I když jak v sovětské, tak i v naší pedagogice se už několik let správně zdůrazňuje nutnost náležitého zřetele k psychice dítěte, metodologické následky těchto nesprávných postojů ještě značně tvrdošjně přetrvávají až do současné doby.

Tyto metody výkladu, tj. jak jednostranný empirismus, tak spekulativní normativismus, nepřibližují se k hlubšímu poznání a pochopení výchovných jevů. Otvírají naopak cestu subjektivismu, snadnému přejímání neprověřených obecných tvrzení a závěrů. Jejich důsledkem je nahrazování věcného důkazu míněním, přehlížení složitých výchovných problémů, vydávání přání za realitu.

Deformace ve vztahu teorie a praxe

Úspěšný rozvoj naší pedagogické vědy vyžaduje dále odstranit deformace v chápání vzájemného vztahu teorie a praxe. Jestliže konstatujeme, že naše pedagogická teorie dostatečně nepomáhá praxi a nemá před ní náležitý předstih, nutno říci, že to není pouze proto, že by neřešila praktické problémy. Je to především a zvláště proto, že často naříká více než stávající praxe. Jistě není pochyb o tom, že pedagogičtí pracovníci musejí — a to v mnohem větší míře než dosud — odpovídat a účastnit se i řešení momentálních potřeb výchovné praxe. Ovšem absolutizace tohoto nutného momentu, jednostranné zdůrazňování momentálních potřeb praxe a podceňování perspektivních potřeb vedlo k celkovému podcenění pedagogické teorie. Došlo nakonec k jakémusi pragmatickému chápání pedagogické vědy a podstatnému zabrzdění rozvoje pedagogické teorie. Problematika vlastního vnitřního vývoje vědy téměř zcela zůstávala stranou. Tento stav má řadu důsledků, jako je stálá nejasnost v nejzákladnějších pedagogických kategoriích (předmět pedagogiky, pojem výchova aj.), nepropracovanost systému pedagogiky jako vědy, jeho zaměňování se systémem výkladu v běžných učebnicích apod.

Nízká úroveň rozpracovanosti vlastní vnitřní problematiky pedagogické vědy samé se zcela nutně ovšem zpětně projevuje v malé připravenosti řešit nové praktické problémy. Slabost pedagogické teorie se pak odráží v malé odvaze formulovat si nazrávající problémy výchovy a vzdělání mládeže a pracujících v tak zásadním pojetí a perspektivách, jak je společenská praxe fakticky klade. Projevuje se to v transponování základních teoretických problémů koncepčních (jakými fakticky jsou otázky obsahu vzdělání, vnitřní přestavby naší školy, pojetí vzdělání ve školách 2. cyklu aj.) do polohy charakterizované určitou metodickou uzavřeností, nevzdalující se od dílčích oprav a úprav. Projevuje se sklon k úzce didakticko-metodickému vidění otázek až metodikaření tam, kde by bylo třeba usilovat o zásadní syntetické koncepce.

Nesprávné řešení vztahu teorie a praxe nezdravě ovlivnilo i vztah určité části pedagogické veřejnosti k teorii. Odmítání zplaněné teorie se často absolutizuje v podcenění teorie vůbec a v správném zdůrazňování praxe se skrývá jakási fetišizace jakékoliv praxe, tj. praktikismus. Nemí

jistě zdravé, že u nás vznikla zkreslená představa o tom, »co slouží a pomáhá učitelé«. Tato představa podléhá často značným prakticistickým tendencím. Do určité míry pramení tyto tendence i z dosavadního stavu pedagogické vědy, zvláště pak jeho odrazu v učebnicích. V očích praktických pedagogických pracovníků, mnoha učitelů a vychovatelů se vytvořil nesprávný postoj. Spočívá v tom, že na jedné straně vidí soubor obecných, často strnulých tezí, které jsou vhodné nanejvýše pro učebnice, praxi nemají konkrétně co říci a praktik se také většinou o ně nezajímá. Na druhé straně vidí soubor norem, rad a předpisů vhodných pro praxi. Ty jsou však zase nezřídka »odteoretizovány«. Tento stav se velmi negativně projevuje v mnoha metodikách vyučování jednotlivým vyučovacím předmětům, případně v učebnicích metodiky.

Falešné postoje, spočívající v nezájmu praxe o teorii a podceňování teorie, negativně ovlivňují výchovně vzdělávací proces. I když na jedné straně nelze popírat nedostatečnou úroveň rozvoje pedagogické teorie, na druhé straně sama praxe zdaleka nevyužívá ani těch poznatků, které jí dnes pedagogická teorie už může poskytnout. Soustavné zvědečtování běžné praxe mnohých našich výchovně vzdělávacích zařízení a její pozvednutí alespoň na úroveň současné teorie by podstatně přispělo k zvýšení stávající úrovně praxe. Nutnost překonávat tyto nezdravé tendence je zvláště aktuální v současné době, kdy vítáme zintenzívnění tvořivého myšlení učitelů a hledání nových forem a metod práce. Ovšem pouze tehdy, bude-li tato iniciativa spojována s postupně se prohlubujícím teoretickým poznáním, bude se moci plně rozvinout a vyvaruje se zbytečných chyb a omylů.

Z hlediska uvádění teorie do praxe není také vybudován dostatečný systém převodních pák.

Zaostávání a tradicionalismus vlastních metod vědeckého zkoumání

S uvedenými metodologickými nedostatky souvisí i zaostávání vlastních metod vědeckého zkoumání a nerozpracovanost konkrétních metodik. Toto zaostávání se projevuje jak v ulpívání na tradičním pojetí výzkumných metod, tak zvláště v neuspokojivé úrovni jejich používání. Zvláště negativně ovlivnilo rozvoj pedagogické vědy odmítání experimentálních a kvantitativních metod v pedagogickém výzkumu.

Důsledky podceňování a odmítání experimentálních metod v pedagogice neovlivnily negativně pouze úroveň vědy samé, nýbrž podstatně zabrzdily i postupné vytváření nutných materiálních předpokladů. I v současné době, kdy o nutnosti experimentální práce není pochyb, setkává se fakticky její praktické provádění jen s velmi obtížně překonatelnými překážkami, které nezřídka práci ohrožují, a jejichž zdroje již nespočívají v pedagogické vědě samé. Také skladba pracovníků, nedostatek pomocných sil, sil odborně technických apod. odpovídá zastaralému pojetí vědecké práce.

Izolovanost naší pedagogické vědy od světového pedagogického dění

Z hlediska dalšího rozvoje pedagogiky je také nadále neudržitelný stav izolovanosti naší pedagogické vědy od světového pedagogického dění. Spočívá v nedostatečném rozhledu, dokonce i po pedagogickém

ruchu v zemích lidové demokracie, a v téměř naprosté neinformovanosti o současném světovém pedagogickém myšlení. Neobjevila se dosud u nás ani jedna práce původní nebo přeložená, která by podávala kritický a hodnotící přehled čtených světových směrů pedagogiky 20. století. Rovněž od roku 1945 nevyšel v naší republice ani jeden překlad stěžejního díla ze současné, velmi bohaté západní pedagogické produkce. Jejich nákup v zahraničí je krajně omezený a v podstatě náhodný. Jakákoliv soustavná informace a dokumentace v tomto směru prakticky chybí. Přitom kritický rozbor a přehodnocení této velmi obsáhlé literatury by nepochybně přinesl i cenné podněty a pomáhal by dostat se na úroveň současného světového vývoje pedagogiky. Zvláště však tento stav neznanosti způsobuje velmi nízkou připravenost našich vědeckých pracovníků pro aktivní ideologický boj, neumožňuje podávat důkazy o vědeckosti našich závěrů na širokém mezinárodním fóru proti různým nevědeckým koncepcím; neumožňuje se znalostí věcí odhalovat skutečnou podstatu těchto koncepcí.

Nedostatky vědecké informace

Úspěšný rozvoj pedagogické vědy dále předpokládá, že dojde k rozhodujícímu obratu ve stylu vědecké práce. Z tohoto hlediska se stává klíčovým problémem vědecká informace a dokumentace. Stav této oblasti nutno charakterizovat jako vrcholně nevyhovující, primitivní, takže naprosto nemůže uspokojovat oprávněné potřeby vědecké práce. Vědecká informace je na nízké úrovni a málo pohotová. Odborně prováděná dokumentace vůbec chybí. Každý pracovník v pedagogice si prakticky tyto nezbytné předpoklady vědecké práce musí vytvářet sám, což vede k naprosto neproduktivnímu a zaostalému způsobu práce. To vše v současné době velmi znesnadňuje skutečné rozvíjení experimentální a vědecké práce.

Komplexnost vědeckého zkoumání

Pedagogická věda se dnes již nemůže úspěšně rozvíjet v individualistické izolovanosti, nýbrž prostřednictvím komplexně složených kolektivů a úzkou spoluprací odborníků z řady vědních disciplín.

Je třeba překonávat odtrženost pedagogiky od ostatních věd a odstraňovat nedostatečné využívání jejich výsledků. Nerozvíjí se zatím uspokojivě spolupráce s takovými vědními obory, jako je filosofie, politická ekonomie aj., která by znamenala velký přínos pro rozbor základních koncepčních otázek (cíl výchovy apod.). Řadu pedagogických problémů v současné etapě vědeckého poznání již nelze vyřešit bez spolupráce s představiteli jednotlivých vědních oborů, s matematiky, jazykovědci, historiky a jinými. Jde především o otázky obsahu vzdělání a jeho modernizaci. Zatím byly učiněny první kroky k této spolupráci s odborníky v matematice a jazykovědě.

Hledisko komplexnosti bylo také uplatňováno při stanovení úkolů státního plánu. Realizace tohoto správného principu rozvíjení vědecké práce se ovšem ukazuje jako značně obtížná. Nelze ji nadiktovat zevně, nýbrž musí se rozvíjet postupným sblíživáním vědeckého myšlení, vyjasňová-

ním a postupným řešením konkrétních problémů. Přitom nejenom pedagogové, ale i představitelé ostatních vědních disciplín by měli jevit aktivnější zájem o řešení výchovných problémů, které mají zásadní celospolečenský význam.

2. Příčiny vyplývající ze specifické povahy pedagogiky a jejího řízení

Příčiny nedostatečné úrovně v rozvoji pedagogické vědy nelze ovšem hledat jen v otázkách metodologického charakteru.

Specifická povaha pedagogiky

Má-li být posuzování výsledků pedagogické vědy objektivní, nelze přehlížet její faktické společenské postavení a konkrétní specifické podmínky, v nichž se nalézá. Jevy výchovné, jimiž se pedagogika zabývá, jsou velmi složité a zahrnují nesmírně široké a rozvětvené oblasti výchovy a vzdělávání mládeže i dospělých, velmi různorodé oblasti společenské praxe s jejími náročnými úkoly, spjatými s budováním socialismu. Lze říci, že výchovné problémy se vlastně dotýkají bezprostředně zájmů a činnosti každého člena naší společnosti, což je patrné i na aktivitě, s níž se vyjadřují pracující nejrůznějšího zaměření o různých problémech našich výchovných a vzdělávacích institucí. Je zcela přirozené a samozřejmé, že všechny tyto široké oblasti praxe, vedeny svými potřebami, vyvíjejí veliký tlak na pedagogické pracovníky, vynucují si řešení bezprostředních úkolů a fakticky absorbují převážnou kapacitu jejich činnosti.

Rozsáhlé potřeby výchovné praxe vedou rovněž pedagogické pracovníky k velmi bohaté činnosti popularizační a pedagogické. Vnášení pedagogických poznatků do praxe pedagogickou činností a různými druhy popularizační činnosti je jistě nutno hodnotit kladně jako velmi žádoucí. Na druhé straně však dochází k fakticky nežádoucímu jevu, totiž obsáhlá činnost popularizační a pedagogická se stává jednostrannou a výlučnou. Došlo k tomu, že u nás se stává pedagogika vlastně především jen předmětem pedagogické činnosti a popularizace. I v tomto aspektu, vyplývajícím z její dané společenské situace, nutno vidět jednu z příčin zanedbávání základní teoretické problematiky vnitřního rozvoje vědy samé. To ovšem zpětně negativně ovlivňuje jak úroveň pedagogické činnosti, tak i činnost popularizační.

Podléhání této nezdravé tendenci je usnadňováno konkrétně historickou úrovní pedagogiky jako vědy, která z hlediska rozvoje vědeckého poznání je vědou mladou vůbec. Nemá rozvinutou tradici metodologicky propracované přesné vědecké práce, chybějí jí vypracované techniky vědeckých postupů. Zvláště pak u nás byla jako teoretická disciplína málo pěstována. Za buržoazní republiky vědecká základna pro rozvíjení vědecké práce v pedagogice vybudována nebyla, dokonce ani na vysokých školách nebyla v dostatečné míře rozvíjena. Reprezentovali ji pouze ojedinelí tvůrčí pracovníci. Vědecká základna v pedagogických vědách se začala systematicky budovat teprve po roce 1945, zejména pak po r. 1948.

Má-li dojít k podstatnému obratu, nutno velmi citlivě řídit další rozvoj pedagogické vědy tak, aby jednotlivá opatření skutečně podporovala rozvíjení teorie, jež se ovšem může úspěšně realizovat především na základě řešení společensky významných úkolů.

Vědecká základna v pedagogice

Značných úspěchů v postupném vytváření objektivních podmínek pro plánovité rozvíjení vědeckovýzkumné práce v pedagogických vědách se dosáhlo vybudováním její vědecké základny. Byla zřízena výzkumná resortní pracoviště, a to v r. 1945 Výzkumný ústav pedagogický v Praze, později Výzkumný ústav pedagogický v Bratislavě a Ústav odborného školství, který byl v r. 1962 přeměněn ve Výzkumný ústav odborného školství v Praze. V ČSAV byl zřízen v r. 1954 Kabinet pedagogických věd, který byl v r. 1957 přeměněn na Pedagogický ústavu J. A. Komenského ČSAV. Dočasně existoval i ve Slovenské akademii věd Kabinet pedagogiky, který byl v r. 1958 zrušen. V r. 1959 byly dále zřízeny Ústav pro dálkové studium učitelů v Praze a v Bratislavě, dále Ústav pro dálkové studium pracujících při ČVUT v Praze. Vědeckovýzkumná práce v oblasti pedagogiky se rovněž rozvíjí na katedrách pedagogiky, které se postupně zřizovaly na vysokých školách, připravujících učitele na jednotlivé typy a stupně našich škol. Pedagogická teorie se začíná rovněž pěstovat v rámci Vojenské politické akademie K. Gottwalda v Praze a Vojenské akademie A. Zápotockého v Brně. Akutální společenská objednávka vede k tomu, že se v současné době na řadě vysokých škol iniciativně budují pedagogická pracoviště. Je však třeba, aby tato iniciativa nepodléhala živelnosti, ale měla určitou koncepci odpovídající především potřebám přípravy učitelů pro školy 2. cyklu.

Úspěšné plánování a řízení vědeckovýzkumné činnosti v pedagogice vyžaduje proto v současné době další propracování této sítě výzkumných pracovišť, především vyjasnění specifického vědeckého zaměření a profilu jednotlivých institucí tak, aby to odpovídalo skutečným potřebám dneška a zajišťovalo podmínky pro rozvoj vědecké práce v pedagogice.

Otázky řízení pedagogické vědy

Vlastní řízení pedagogické vědy až dosud trpí značnými nedostatky; především rozvoji pedagogické teorie nebyly příznivé některé podmínky, které se vytvořily v důsledku bouřlivého vývoje našeho školství. Veliké úkoly, vyžadující v období 15 let třikrát vypracovat novou koncepci vzdělávacího systému, nových učebních plánů, osnov, učebnic i jiných vyučovacích pomůcek, si vyžádaly sil převážné části pedagogických pracovníků. Zajišťování těchto úkolů bylo svěřeno především resortním výzkumným ústavům, dále pak i nově vybudovaným ústavům pro dálkové studium učitelů v Praze a Bratislavě. S těmito ústavy pracovali na plnění uvedených úkolů pracovníci jednotlivých vysokých škol.

Praxe, kladoucí teorii otázky a vyžadující jejich řešení, měla nesporně veliký podněcující význam pro naši pedagogiku, kterou zaměřovala na aktuální otázky. Úkoly související s touto přestavbou našeho školství

byly také skutečně začleňovány do vědeckých plánů uvedených výzkumných institucí a staly se v podstatě i hlavní náplní jejich práce. Ovšem dané konkrétní podmínky fakticky neumožňovaly rozpracovávat na solidních teoretických základech hlouběji ty četné problémy, které vyvstávaly při řešení těchto úkolů. Uvedme jenom jako příklad výkon Ústavu odborného školství: obsahová přestavba v roce 1962 se týkala kolem 350 učebních a studijních oborů, pro něž bylo třeba vypracovat 2600 návrhů učebních osnov. Přitom obsazení ústavu je takové, že tam pracuje jeden vědecký pracovník. Tato práce si vyžádala pochopitelně zřízení komisí pro vypracování učebních osnov, čímž činnost v komisích nahrazovala vlastní vědecký výzkum. Úkoly, které bylo nutno v souvislosti se změnami v našem školství zajišťovat, nedovolovaly ani soustředit se systematicky na plnění plánovaných vědeckovýzkumných úkolů, tím méně pak provádět výzkum na základě pečlivého rozboru dané situace a na tomto základě i pečlivě vypracované hypotézy. Výzkum byl zpravidla nahrazován jen průzkumem bez hlubšího rozboru a bez náležitého využívání jeho výsledků v další práci. Velmi často konkrétně praktické úkoly, vyplývající z potřeby krátkodobého řešení problematiky, které byly řídicími orgány ukládány nezřídka bez ohledu na úkoly plánované s neúnosně krátkými časovými lhůtami, zatlačovaly plánovanou vědeckou práci, vylučovaly dlouhodobější úkoly perspektivní, přetěžovaly pracovníky a nedovolovaly jim jak systematicko-vědeckou práci, tak i jejich vlastní vědecký růst.

Řízení pedagogické vědy ze strany MŠK prostřednictvím resortních a fakultních plánů rovněž není uspokojivé. Velká část úkolů na vysokých školách je plánována v rámci resortních, případně fakultních úkolů. Protože však tato práce není koordinována a cílevědomě usměrňována, děje se řešení jednotlivých úkolů izolovaně, roztržitě. Mnohdy se některé úkoly opakují i na několika místech, aniž se vyměňují zkušenosti. Kromě toho volba mnoha úkolů se spíše dělá podle zájmu jednotlivých pracovníků, případně směřovala k méně důležitým věcem. To třští síly, nepřispívá podstatně ani k řešení základních problémů, ani k osobnímu růstu vědeckého pracovníka. Lze říci, že na dané etapě se nepodařilo dosáhnout koordinace úkolů resortního plánu, tím méně pak úkolů plánu fakultních. Jejich tvorba se neovlivňuje, v podstatě se ponechává živelnosti, ze strany MŠK se provádí vlastně pouze jejich evidence.

Významným krokem ke koordinaci a soustředění na hlavní problémy bylo zařazení pedagogické problematiky do státního plánu vědeckovýzkumných prací. Ve státním plánu na období 1959—1964 se dosáhlo vypracování jednotné koncepce základních úkolů vědeckovýzkumné práce v oblasti výchovy a vzdělání naší mládeže a dospělých v duchu usnesení ÚV KSČ («O těsném spojení školy se životem společnosti a o dalším rozvoji vzdělání a výchovy v Československu»). Významným kladem státního plánu bylo, že se v něm vytvořila i koordinace úkolů pedagogických a psychologických, takže se tím položily příznivé základy pro komplexní výzkum výchovně vzdělávací problematiky.

Avšak i tento plán narážel ve své realizaci na mnohé obtíže, které vyplývaly z dosavadních malých zkušeností z takto pojatého centrálního plánování a řízení vědeckovýzkumné práce v oblasti pedagogiky a psychologie. I když se podařilo vypracovat jednotnou koncepci zá-

kladních výchovně vzdělávacích problémů, přece jen se hlavní pozornost zaměřovala na všeobecně vzdělávací školu a v pozadí zůstaly problémy odborného školství, vysokých škol i studium pracujících. Některé oblasti výzkumu nebyly zastoupeny vůbec (předškolní pedagogika), nebo práce v nich byla roztržena (speciální pedagogika). Snaha soustředit ke společnému vědeckému úsilí pracovníky z mnoha pracovišť, jejichž dosavadní vědecké zaměření nebylo v minulosti koordinováno, ani nebylo na stejné úrovni a nevycházelo z obdobných zkušeností, narážela na obtíž sdružit k základním úkolům přiměřeně při jejich komplexnosti dostatečný počet pracovníků. Takto se vytvářela mnohdy značná nerovnoměrnost a mezerovitost v zastoupení některých úkolů, které někdy sledoval jen jeden pracovník, jiné opět širší kolektiv pracovníků, některé problémy nebylo možno systematickým výzkumem vůbec zajistit. Přitom plnění plánovaných úkolů bylo ztěžováno tím, že pedagogové byli stále zatěžováni různými úkoly, které je odváděly od vlastní vědecké práce. Bylo rovněž obtížné vytvářet uvnitř jednotlivých vědeckých úkolů hlubší koordinaci, aby se tak přistupovalo komplexněji ke zkoumání daných problémů. Tím státní plán byl spíše sumou dílčích úkolů, které se mnohdy řešily izolovaně jeden od druhého.

I když byla snaha hodnotit práci na konci jednotlivých výzkumných etap a řešit některé problémy, zejména metodologické, na společných seminářích svolávaných koordinátory hlavních problémů, nedělo se tak pravidelně. Tím méně bylo možno provádět hlubší analýzu průběhu a výsledků vědeckovýzkumné práce. Hodnocení se ponejvíce omezovalo na písemné zprávy, což neumožňovalo využívat dostatečně zkušenosti a přispívat ke zdokonalování metodologie ve vědecké práci a k zvyšování růstu jednotlivých pracovníků. Přitom se žádaly výsledky ve vědecké práci za nereálně krátké pracovní údobí.

Vážným nedostatkem je, že nebylo dosaženo účinné koordinace mezi úkoly státního plánu, plánu resortního a fakultních. Tím se vědecká činnost většiny pracovníků ponechávala mimo účinné řízení. Nebylo rovněž dosaženo užší koordinace mezi úkoly pedagogickými a psychologickými na jedné straně a úkoly jiných společenských a přírodních věd, jejichž teoretický zájem se rovněž dotýká problémů výchovy a vzdělávání mládeže a dospělých.

Předpoklady pro cílevědomé řízení byly vytvořeny reorganizací ČSAV, v jejímž rámci byla zřízena v r. 1962 vědecká kolegia jakožto základní celostátní ideové a vědecké orgány v jednotlivých vědních oborech.

Zkušenosti z dosavadního plánování vědeckovýzkumné činnosti v pedagogických vědách, zejména pak poučení z nedostatků, které byly mnohdy vážnou překážkou v plnění plánovaných úkolů, byly podrobeny rozboru vědeckým kolegiem pedagogiky a psychologie ČSAV v r. 1963. Na základě tohoto rozboru a hodnocení se překročilo k vypracování nového plánu vědeckovýzkumné činnosti, který se soustředil na podstatné úkoly výchovy člověka pro komunistickou společnost, zatímco speciálnější úkoly byly zařazeny do resortního plánu.

V plánování vědeckovýzkumné práce v oblasti pedagogiky této etapy je patrná linie postavit veškerý výzkum na solidní vědecký základ, zvláště se v něm respektuje dvojstupňovitost vědeckého výzkumu, tj. že

se jednak zaměřuje na základní problémy a vedle toho na problémy, které vyvstávají jako aktuální naléhavé úkoly výchovně vzdělávací praxe.

3. Kádrová situace jako jedna z příčin neuspokojivé úrovně pedagogické vědy

Uvedené nedostatky jsou zesilovány neuspokojivým stavem kádrovým.

Při velikých úkolech, které se na pedagogické vědě požadují, je z hlediska kvantitativního kádrová základna nedostatečná. Podle statistiky vědeckých pracovníků a výchovy nových vědeckých pracovníků k 31. prosinci 1963, zpracované Státní komisí pro rozvoj a koordinaci vědy a techniky (č. j. 12 997/5130/64), z celkového počtu 8109 vědeckých pracovníků v ČSSR je v oboru pedagogických věd 186, z nichž 74 ve specializaci teorie tělesné výchovy, 112 ve specializaci pedagogika a z těchto pouze 37 je na funkčních místech vědeckých pracovníků, ostatní působí na vysokých školách nebo na jiných místech. Jak nepatrný je tento počet vědeckých pracovníků v oboru pedagogiky, vysvitne ještě názorněji ve srovnání s některými jinými vědními obory. Např. v oboru historických věd je z celkového počtu 454 pracovníků na funkčních místech vědeckých pracovníků 244, obdobně v oboru filologických věd 185 z celkového počtu 399 vědeckých pracovníků. Vezmeme-li v úvahu celkový počet zaměstnanců ve vědeckovýzkumných ústavech pedagogických včetně pomocných sil a připočteme-li i část pracovní kapacity pracovníků v oboru pedagogiky na vysokých školách, pak celkovou základnu pedagogického výzkumu tvoří asi 540 osob. V poměru k počtu učitelů, jichž bylo ve školním roce 1962/63 v činné službě 149 267, činí výzkumná základna 0,36 %. Ve srovnání s jinými resorty podle statistických údajů SKVT je tento poměr v hluboké disproporcii (strojírenství 5,95 %, chemický průmysl 2,2 %, paliva 0,8 %, potravinářský průmysl 1,00 %, energetika 2,4 %, průmysl celkem 2,00 %, zemědělství 0,6 %).

Kádrovou situaci ovšem nelze posuzovat pouze po stránce kvantitativní, nýbrž nutno hodnotit i stránku kvalitativní. Ani z tohoto hlediska daný stav nelze pokládat za uspokojivý.

Není pochyb o tom, že v oblasti pedagogiky pracuje mnoho obětavých a straně oddaných pracovníků. Jejich snahy nutno náležitě zhodnotit. Současná etapa vývoje naší společnosti, která je budována na vědeckých základech, vyžaduje ovšem důsledné uplatňování požadavků jednoty političnosti a odbornosti. Respektování tohoto základního požadavku umožňuje totiž vytvářet a straně poskytovat vědecké podklady pro řízení naší společnosti. Nutno otevřeně přiznat, že tento požadavek nebyl a až dosud není v pedagogice důsledně uplatňován. U řady pracovníků v ústavech i na katedrách lze konstatovat nedostatky teoretické a metodologické výzbroje a mezery ve skladbě vzdělání. Protože však pro pedagogiku jako kteroukoliv jinou vědu platí skutečnost, že teorie se může rozvíjet pouze vědeckou prací v příslušné oblasti, je zcela přirozené, že pracovníci nedostatečně fundovaní pro vědeckou práci nemohou náležitě přispívat k rozvoji pedagogické teorie. Důsledky tohoto stavu v pedagogice se odrážejí především v naší pedagogické produkci. Ani její množství, zvláště však závažnost a její kvalita naprosto neodpovídají celkovému počtu vědeckých pracovníků, profesorů a docentů. Nutno otevřeně říci,

že není trvale možný stav, aby za některými vědeckými pracovníky v oboru pedagogiky zůstávala stále bílá místa. Právě skutečnost, že jsou vědecky neproduktivní, se stává jednou z hlavních příčin nedostatečného rozvoje naší pedagogické vědy. Uvedený stav ovšem ovlivňuje nežádoucím způsobem i další stránky odpovědných úkolů. Tato skutečnost ve spojení s řadou nedostatků, o nichž se již hovořilo v předcházejících částech, znásobuje a vyhrocuje nezdravý styl práce. Nedostatky v řízení vědecké práce, přetěžování náhodnými úkoly, ale i nesčetnými schůzemi a poradami, zesilované nerovnoměrným rozdělováním úkolů, znemožňují i těm pracovníkům, u nichž jsou předpoklady vědecké práce, tuto práci náležitě rozvíjet, věnovat dostatečnou péči úkolům vědecky nejzávažnějším, výchově mladých vědeckých kádrů aj. Má-li být úsilí o další rozvoj pedagogické vědy reálné, nutno vytknout jako jednu z hlavních podmínek taková opatření, která přispějí k odstranění tohoto stavu.

Další úspěšný rozvoj pedagogické vědy nepodporuje také ovzduší nízké náročnosti, které se zde vytvořilo, a ovlivňuje celkový kádrový stav. Projevuje se mimo jiné v nenáročných postojích při posuzování prací předkládaných k obhajobám a jmenováním, v úrovni schvalovaných kandidátských prací apod. Ovzduší nízké náročnosti spoluvytvářejí i problematická administrativní opatření, jako je udělování vědeckopedagogických hodností i v těch případech, kde to není náležitě podloženo. Uvedené skutečnosti nepřispívají ani k zvýšení úrovně pedagogické vědy, ani k zvýšení její autority.

IV. Základní směrnice pro další rozvoj naší pedagogické vědy a její hlavní úkoly v období do roku 1970

Na základě celkové perspektivy rozvoje naší socialistické společnosti a požadavků na komunistickou výchovu, vytyčených na sjezdech strany a rozpracovaných v četných dokumentech ÚV KSČ, naposled v usnesení o aktuálních otázkách ideologické práce strany, a se zřetelem k předcházejícímu kritickému rozboru vývoje a současné situace v oblasti pedagogické vědy, můžeme stanovit základní směrnice, jimiž by se měl řídit další rozvoj naší pedagogické vědy, a vytknout hlavní úkoly, na jejichž řešení bude třeba se soustředit v nejbližších příštích letech.

Výchova a věda o výchově ve vztahu k politice

Výchova plní důležitou funkci společenskou, je těsně spjata s výstavbou socialistické a komunistické společnosti. Mohutného rozvoje výroby a podstatného zvýšení produktivity práce, vybudování materiální základny komunismu nelze dosáhnout bez produkce všestranně rozvinutých lidí. Řízení výchovy je politický úkol rovnocenný s řízením hospodářského rozvoje. Proto je nutně výchova řízena politikou naší strany a ani věda o výchově nemůže být odtržena od politiky. Spojení pedagogiky s politikou nemůže ovšem být chápáno tak, že by pedagogika měla odůvodňovat a dokazovat správnost stranických opatření v oblasti výchovy. Úkolem vědy o výchově je vytvářet nové poznatky a poskytovat tak vědecké podklady, o něž by se strana mohla opírat v usměrňování

výchovy, v provádění školské politiky, jako se opírá o výsledky vědeckého poznání v řízení ostatních oblastí života naší společnosti. Každé zásadní opatření v oblasti výchovy a školství vyžaduje předběžné vědecké rozpracování za široké účasti pracovníků v oboru pedagogické teorie a praxe. Vytvářet poznání, o něž by se strana mohla opírat, může ovšem jen věda o výchově, budovaná na týchž základech, na nichž stojí práce strany, na základech marxismu-leninismu. Marxisticko-leninská filosofie je východiskem a obecně metodologickým základem pro vědecké řešení problémů výchovy nového člověka v soulase s požadavky a potřebami určenými objektivními zákonitostmi společenského vývoje. Výchova i její teorie v kapitalistické společnosti je podřízena třídním zájmům buržoazie, slouží obhajobě kapitalismu, je spjata s buržoazní koncepcí života, zdůvodňována idealistickou filosofií, náboženskými fikcemi. Marxistické vědě o výchově připadá proto i důležitý úkol v ideologickém boji. Marxisticko-leninská filosofie poskytuje jí k tomu nezbytnou výzbroj.

Vztah teorie a praxe

Při rozvíjení vědeckovýzkumné práce v oblasti pedagogiky se vychází z požadavků, že tato vědeckovýzkumná práce musí být v úzkém vztahu se životem a potřebami naší společnosti. Praxe je východiskem i konečným cílem vědeckého poznání. Avšak jednostranné zaměření na praxi, podceňování rozvoje teorie, jak ukázal předcházející rozbor, je brzdou vědeckého pokroku i rozvoje pedagogické praxe. Předpokladem pro dosažení vyšší efektivnosti výchovného působení, což se stává v současné době základním problémem naší školy, je řešení uzlových otázek pedagogické teorie. K správnému pojetí vztahu teorie a praxe v oblasti výchovy přispívá rozlišení vědeckovýzkumných úkolů podle jejich povahy, podle cíle, k němuž jejich řešení směřuje, na úkoly perspektivní a úkoly operativní povahy. Úkoly perspektivně zaměřené vyplývají jak z potřeb dalšího rozvoje společnosti, tak i z gnoseologické funkce pedagogické vědy, z potřeb jejího dalšího rozvoje. Jejich řešením, jež vyžaduje hledání nových cest a způsobů, lze dosáhnout žádoucího předstihu vědy. Úkoly operativní povahy jsou takové úkoly, které vyplývají z bezprostředních potřeb výchovné praxe a mohou být řešeny aplikací dosaženého vědeckého poznání. Jejich řešení může přímo napomáhat zvyšování úrovně výchovně vzdělávací práce v rámci platných norem a přispívat k odstranění zaostávání praxe za poznáním teoretickým. S důrazem na řešení základních teoretických problémů perspektivní povahy je bezpodmínečně nutno spojovat požadavek na vybudování systémů účinných pák pro cílevědomé vnášení teoretických poznatků do praxe.

Jaké jsou současné hlavní úkoly pedagogické vědy?

Soustředit se na základní uzlové problémy

Výchovná problematika, která by měla být předmětem vědeckého poznání, o něž by se mohla praxe opírat, je tak rozsáhlá, že nelze očekávat, že by bylo možno v krátké době v plném rozsahu ji zvládnout. Z toho důvodu je třeba soustředit vědecký výzkum v oblasti pedagogic-

kých věd na základní uzlové úkoly, jejichž řešení umožní pozdější sice, ale efektivnější řešení úkolů dílčích. K vyřešení základních úkolů je nutno vytvořit nezbytné předpoklady a podmínky.

Přednostní zřetel k problémům metodologickým

V souvislosti s řešením základních teoretických otázek nutno přednostně uplatňovat zřetel k problémům metodologickým. Sociální revoluce spolu s revolucí vědeckotechnickou způsobuje hluboké změny ve způsobu života lidí. Nové problémy, které tak vznikají pro praxi i teorii výchovy, vyžadují, aby k jejich řešení byl hledán nový přístup a nové metody, adekvátní povaze těchto problémů a na úrovni současné vědy a techniky. Ve výchovných problémech je nutno vidět jak aspekt historicko-společenský, tak i biologicko-psychologický, ani jeden, ani druhý nelze opomíjet. K objevení nových cest zkoumání a řešení výchovných problémů může přispět vhodné využití poznatků a metod nově se rozvíjejících vědních oborů a prostředků moderní techniky, podobně jak jich začínají s úspěchem využívat jiné obory společenských věd. Výchovné procesy, v nichž je člověk záměrně formulován, je možno chápat jako druh řízení. Musí proto využívat poznatků a metod kybernetiky, teorie informací, matematické logiky, matematické statistiky.

Je třeba rozpracovat metody experimentálního pedagogického výzkumu a na experimentálních školách a v pedagogických laboratořích při školách prověřovat obsah, metody a prostředky výchovně vzdělávací činnosti. Nezbytným předpokladem experimentálního výzkumu jsou vědecky dobře zdůvodněné hypotézy. Zdůraznění významu experimentální metody v pedagogické vědě nesmí vyústit v plané experimentování.

Základní tematické úkoly

Ústředním problémem pedagogické teorie i praxe v současné době i v nejbližších příštích letech je výchova člověka pro komunistickou společnost. Lze proto souhlasit s tím, že tento problém byl zařazen jako komplexní úkol ČSAV-306 do státního plánu základního výzkumu v oblasti přírodních, technických a společenských věd na rok 1964 [s výhledem na rok 1965]. V uvedené formulaci je ovšem skryta velmi rozsáhlá problematika, která nemůže být vyřešena v krátkém termínu, a proto velmi záleží na tom, aby z ní postupně byly vyčleňovány takové problémy, jejichž řešení povede k rozvoji pedagogické teorie i k významnému prohloubení výchovně vzdělávací praxe.

Tři hlavní úkoly, v něž je dále rozčleněn tento komplexní úkol — Základní problémy výchovy všestranně rozvinutého člověka, Zvyšování efektivnosti komunistické výchovy a Problémy mimoškolní komunistické výchovy pracujících — odpovídají nejdůležitějším současným problémům výchovy mládeže a pracujících.

Prvz z těchto úkolů je zaměřen na řešení základních otázek pedagogické teorie s konečným cílem zpracovat systém teorie komunistické výchovy. Zvláštní pozornost přitom nutno věnovat především otázkám vědecky zdůvodněné koncepce školské soustavy, řešení vztahu všeobec-

ného a odborného vzdělání v přípravě pracujících socialistické společnosti, otázkám diferenciaci škol 2. cyklu a otázkám obsahu i struktury vysokoškolského studia se zřetelem k diferencovaným potřebám jednotlivých oborů. Naléhavé je i zásadní řešení systému učitelského vzdělání, neboť jeho náležitá úroveň má klíčový význam pro zvyšování účinnosti výchovně vzdělávacího procesu.

V druhém úkolu v souhlase se současnými společenskými potřebami se soustřeďuje vědeckovýzkumná práce na hledání nových cest zvýšení účinnosti komunistické výchovy. Je správné, aby se přitom pozornost soustředila na problémy modernizace obsahu, metod i organizačních forem vyučování jednotlivým předmětům, na otázky individuálního přístupu k žákům, rozvíjení jejich schopností na problémy volby povolání, na základní problémy metodik učebních předmětů jako vědeckých disciplín, problémy modernizace učebních pomůcek v samostatném studiu. Významným předmětem výzkumu je programování učiva a problematika učících strojů, problematika objektivních metod v pedagogické diagnostice.

Právě v současném období se znovu potvrzuje, že je třeba seriózně a odpovědně prozkoumat tyto základní problémy a řešit je důkladným teoretickým rozбором v souhlase se zákonitostmi vývoje naší socialistické společnosti. Skutečný přínos pedagogické vědy bude pak spočívat v tom, že poskytne ověřené poznatky, jež mohou být spolehlivou oporou pro praktickou výchovnou a organizační činnost. Tato opora umožní předejít náhodnosti a subjektivismu, které nezřídka ovlivňují tuto oblast společenské činnosti. Jestliže oba uvedené hlavní úkoly se vztahují na problémy výchovy dětí, mládeže i dospělých v rámci školské soustavy, třetí hlavní úkol postihuje vědecky dosud nepropracovanou, prakticky však velmi důležitou oblast teorie mimoškolní výchovy dospělých, problémy sebezvzdělání, uspokojování kulturních zájmů a potřeb pracujících a problematiku koncepce soustavy mimoškolní výchovy pracujících.

V současném období se v rozpracování uvedených hlavních úkolů projevují závažné nedostatky. Jak vysvítá z rozpisu úkolů, účastní se na jejich zpracování až na některé výjimky pouze pracoviště pedagogická, chabě se projevuje účast psychologických pracovišť, naprosto chybí účast pracovišť z oboru filosofie a ekonomie. Nutno dosáhnout toho, aby úkol výchova člověka pro komunistickou společnost byl pojat jako úkol komplexní povahy, na jehož řešení se spolu s pedagogy podílejí i jiné obory. Nebude-li úkol pojat skutečně jako komplexní, nelze jej vyřešit. Neméně vážným nedostatkem, který se přes všechno úsilí dosud nepodařilo odstranit, je tříštění úkolů v dílčí problémy řešené jednotlivci, kteří si namnoze stavějí úkoly, na něž nesáčí. Na druhé straně je pak nutno schopným vědeckým pracovníkům umožnit, aby se mohli plně věnovat řešení úkolů státního plánu. Omezení počtu problémů a soustředění pracovníků na jejich vyřešení bude mnohem více napomáhat rozvoji pedagogické teorie a přinese užitek pedagogické praxi. Je třeba, aby v tomto směru pracoviště odpovědná za úkoly, vědecké koordinační skupiny i vědecké kolegium pedagogiky a psychologie ČSAV rozhodněji uplatňovaly svou řídicí úlohu.

Neméně důležité pro rozvoj pedagogické vědy jsou vědecké úkoly zařazené do resortního plánu i úkoly ústavní. Záleží proto na tom, aby mezi

nimi zaujaly přední místo jak problémy vznikající v praxi a vyžadující bezprostředního řešení, tak i problémy spjaté s málo rozvinutými oblastmi pedagogiky. Má-li být plánování vědecké práce reálné, je nutno při něm počítat s možnostmi její realizace na pracovištích, ale také naopak je třeba budovat vědeckovýzkumná pracoviště a rozmisťovat kádry tak, aby naléhavé úkoly bylo možno řešit. Z oblastí, na něž je třeba se zaměřit, přichází v úvahu zvláště výchova dětí raného věku, problémy výchovy mládeže vyžadující zvláštní péče, problémy mimoškolní výchovy, výchovné problémy u mládeže po opuštění školy. Na nízké úrovni jsou dosud metodiky vyučování jednotlivým učebním předmětům, stále se věnuje málo pozornosti vědeckému rozpracování otázek odborného vzdělání. K úkolům, které dále je třeba zajistit v plánech výzkumných prací, patří vědecké práce v oboru dějin pedagogiky, především českých a slovenských, edice pramenů a rozpracování oboru dosud zcela opomíjeného — srovnávací pedagogiky.

Nelze se nadále smířovat s tím, že u nás až dosud nejsou teoreticky rozpracovány otázky systému řízení školství v soulase se specifičností této oblasti. Je nepochybně nutné o danou problematiku doplnit plánované úkoly a zajistit nezbytné předpoklady pro její řešení.

Pro splnění těchto úkolů nutno zabezpečit:

Sít vědeckovýzkumných pracovišť

Reálné vytyčení vědeckovýzkumných úkolů je podmíněno sítí vědeckých pracovišť a jejich vědeckou úrovní. Dosavadní síť vědeckovýzkumných pracovišť v oboru pedagogických věd tvoří Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV, tři resortní výzkumné ústavy a katedry pedagogiky na vysokých školách. Tuto síť nutno přezkoumat a učinit taková opatření, aby byla skutečně v souladu se základními potřebami dalšího rozvoje pedagogické vědy. Základními zásadami těchto opatření budou tato hlediska: doplnit nezbytnou základnu tak, aby uspokojovala potřeby teoretického výzkumu, aby zahrnovala i ty oblasti, které až dosud byly podceňovány a mají velký praktický význam; aby jednotlivá pracoviště byla jasně profilována. Z tohoto hlediska je především třeba doplnit dosavadní síť vybudováním vědeckého pracoviště na Slovensku, v němž by se omezený počet vědeckých pracovníků soustředil na řešení některých základních problémů pedagogické teorie. Vyhraněný profil každého pracoviště zajistí, že v jejich činnosti nebude docházet k duplicitě a tříštění sil. Toho lze dosáhnout dělbu práce mezi pracovišti, koordinací pracovních plánů a přemístěním některých pracovníků se zřetelem na jejich vědecké zaměření a profil pracoviště. Vzhledem k společenskému významu problémů výchovy a jejich vědeckého řešení je nutno perspektivně počítat s kvantitativním růstem vědeckých pracovníků na existujících pracovištích. Podstatného zvýšení vědecké úrovně těchto pracovišť lze v nejbližší době dosáhnout především zkvalitněním jejich kádrového vybavení. Podrobný rozbor vědecké základny pedagogické je obsažen ve zprávě o síti výzkumných pracovišť ve vědách pedagogických, vypracované vědeckým kolegiem pedagogiky a psychologie ČSAV pro presidium ČSAV.

Nutno podstatně rozšířit okruh pracovníků tak, aby se dosáhlo úrovně ostatních věd. Dále omezený počet kvalifikovaných pracovníků v pedagogickém výzkumu předpokládá ekonomické hospodaření jejich silami. Proto pracovníky pověřené řešením důležitých úkolů třeba k této práci — byť dočasně — plně uvolnit a nerozptylovat ukládáním množství vedlejších povinností. Rozhodující význam pro další rozvoj naší pedagogické vědy bude také mít zvýšení náročnosti na odbornou i ideologickou přípravu nových vědeckých pracovníků. Je proto třeba vhodnou formou vysokoškolského studia zajistit možnosti hlubšího pedagogickovědního vzdělání, zpřísnit výběr uchazečů do aspirantury i požadavky v průběhu aspirantského studia a kritéria pro posuzování dizertačních prací předkládaných k obhajobě pro dosažení vědeckých hodností a v habilitačním řízení. Umožnit nej kvalifikovanějším pracovníkům, aby se mohli věnovat přípravě nových vědeckých kádrů, rozšířit počet školitelů a školících pracovišť v oboru pedagogiky a v oborech, v nichž nejsou u nás školitelé nebo je jich nedostatek (předškolní pedagogika, pedagogika odborného školství, metodika vyučování jednotlivým předmětům), zabezpečit přípravu vědeckých pracovníků vysláním do vědecké aspirantury v SSSR a NDR, stážemi a dalšími formami i v ostatních státech. Pro rozšíření základny vědeckých pracovníků je žádoucí lépe využívat možností, které poskytuje praxe, kde pracuje mnoho vynikajících učitelů a vychovatelů. Využít tohoto zdroje ovšem předpokládá vytvořit těmto pracovníkům vhodné podmínky a zavést účinný systém spolupráce s vědeckou institucí.

Uplatnit komplexní přístup k řešení pedagogických problémů

Výchovná problematika je komplexní povahy, zasahuje do mnoha oblastí a vyžaduje proto, aby se na jejím řešení spolu s pedagogy podíleli představitelé různých vědních oborů, umění a techniky. Ke konkrétnímu vymezení požadavků, které klade na člověka život v komunistické společnosti, a k zvládnutí podmínek, na nichž závisí dosažení konečného cíle výchovy — všestranného rozvoje lidské osobnosti, musejí přispět svými poznatky zejména ekonomie, filosofie, sociologie, etika, estetika, fyziologie a psychologie. Bylo by omylem se domnívat, že stačí, aby pedagogika pouze přijímala výsledky těchto vědních disciplín a používala jich při řešení výchovných problémů. V žádné z nich nenajde hotové odpovědi na své specificky zaměřené otázky. Odpovědi na ně je nutno hledat v komplexní spolupráci pedagogů s jinými odborníky. Také stanovení obsahu školního vzdělání přestává být záležitostí úzce pedagogickou. Zatímco věda a technika se prudce rozvíjejí, učební předměty namnoze setrvávají při tradičním obsahu i metodách, které vznikly v dobách dávno minulých. Na vypracování nového pojetí obsahu i metod vyučování, jimiž by se od samých počátků vytvářely u dětí a mládeže předpoklady pro osvojování současného stavu vědy a pro její další rozvíjení, musejí s pedagogy spolupracovat čelní představitelé oborů, k nimž se vztahují učební předměty. Vědecké řešení problémů výchovy nového člověka komunistické epochy je komplexním úkolem, který může pedagogika úspěšně řešit jen v účinné součinnosti s mnoha dalšími obory.

K tomu je třeba přihlížet jak při vybavování vědeckovýzkumných pedagogických pracovišť vědeckými kádry, tak při plánování úkolů na jiných vědeckovýzkumných pracovištích. Úkolem ČSAV bude proto přijmout taková opatření, aby úkol výchova člověka pro komunistickou společnost mohl být skutečně řešen jako úkol komplexní, tedy tak, aby se na jeho řešení spolu s pedagogy podílely i další obory.

Zajistit vědeckou dokumentaci v oboru pedagogiky

Problémy výchovy nového člověka jsou společné zemím socialistického tábora a jejich řešením se zabývá řada institucí v těchto zemích. Vědecké úspěchy Sovětského svazu, zejména prvenství, kterého dosáhl Sovětský svaz v dobývání vesmíru, podnítily v kapitalistických zemích zvýšený zájem o otázky výchovy i snahy o využití vědeckých poznatků k dosažení vyšší efektivity procesu vzdělávání. Nezbytným předpokladem pro zajištění vysoké úrovně naší vědeckovýzkumné práce v oblasti výchovy a pro účelné a ekonomické její další rozvíjení je včasná a úplná informovanost o stavu pedagogické teorie a praxe v ostatním světě. Pokud jde o země socialistické, jsou vzájemně vědecké informace prvním krokem ke koordinované spolupráci i k dělbě práce při vymezování výzkumných úkolů. Znalost situace v oblasti výchovy a vědy o výchově v kapitalistickém světě může působit podnětně ať přímo či nepřímo, v každém případě bez podrobné znalosti současných buržoazních koncepcí výchovy nelze účinně bojovat proti nepřátelské ideologii. Je proto třeba plně rozvinout různé formy, umožňující získávání potřebných informací nákupem a výměnou zahraničních publikací, účastí na mezinárodních konferencích, studijními pobyty. Zejména pak vybudování soustavné pedagogické dokumentace s využitím moderních technických prostředků je třeba považovat za jednu ze základních podmínek pro urychlení rozvoje a zajištění vysoké úrovně naší pedagogické vědy.

Zajištění vědecké dokumentace v oboru pedagogiky vyžaduje, aby ČSAV vytvořila podmínky pro postupné budování ústředního dokumentačního střediska. Zároveň je nezbytné zajistit, aby pedagogické instituce soustřeďovaly a koordinovaly dokumentační práci, kterou provádějí.

Plánování vědeckovýzkumných prací v oboru pedagogické vědy

Důležitým nástrojem pro rozvoj každé vědy jsou plány vědeckovýzkumných prací. Jejich vypracování samo o sobě je vážným vědeckým úkolem. Plán vědeckovýzkumných úkolů nemůže být více méně úplným výčtem problémů z určité vědní oblasti, nýbrž výběrem problémů závažným v dané etapě z hlediska potřeb společenských či se zřetelem k rozvoji vědy samé, pro jejichž řešení existují nebo mohou být vytvořeny reálné předpoklady teoretické, materiálové a kádrové. Celostátní vědeckovýzkumné plány umožňují koordinovat úsilí pracovníků na různých pracovištích tak, aby jejich vědecká práce přinášela co největší efekt. Dosavadních zkušeností z plánování vědeckovýzkumné práce z oblasti pedagogiky je nutno využít k odstranění nedostatků a dosáhnout tak, aby se plány vědeckovýzkumných prací staly skutečným nástrojem vědeckého pokroku v pedagogice.

Do státního plánu vědeckovýzkumných prací, za jehož přípravu odpovídá ČSAV, patří především komplexní úkoly vztahující se k problematice výchovy a uzlové problémy perspektivní povahy, jejichž řešení podstatně přispěje k rozvoji pedagogické teorie a umožní postupně realizovat vysoké nároky na výchovu komunistického člověka, na jeho všestranný rozvoj, na zvyšování úrovně všeobecného vzdělání i pracovní kvalifikace, na utváření morálních vlastností a komunistického uvědomění. Na řešení úkolů státního plánu se mohou podílet všechna vědeckovýzkumná pracoviště, pokud mají k tomu předpoklady. Nelze připustit, aby do státního plánu byly zařazovány dílčí úkoly, vyplývající pouze z individuálního zájmu jednotlivých pracovníků, nebo úkoly, na jejichž řešení nelze soustředit dostatečný počet kvalifikovaných pracovníků.

Na státní plán musí navazovat resortní plán vědeckovýzkumných prací v oboru pedagogických věd, jehož příprava patří do kompetence MŠK. Resortní plán nemůže ovšem vznikat jako pouhý soupis úkolů, přihlášený resortními výzkumnými ústavy a katedrami vysokých škol. Je nutno vytvořit celkovou koncepci resortního plánu vědeckého výzkumu v oblasti výchovy, přičemž těžiště bude v problémech operativní povahy a v úkolech vztahujících se k úsekům pedagogické vědy, které jsou opomíjeny nebo nedostatečně rozvíjeny, ačkoliv jejich důležitost z hlediska požadavků praxe nebo potřeb rozvoje teorie je nepochybná.

Třetí kategorii tvoří úkoly ústavní, které nejsou zařazeny do státního ani resortního plánu vědeckovýzkumných prací a jsou vázány na specifické podmínky na určitém pracovišti. Je třeba zajistit centrální evidenci těchto úkolů tak, aby i s celkovým plánem ústavních úkolů mohla být seznámena všechna vědeckovýzkumná pracoviště v oboru pedagogiky a aby mohla být závčas odstraněna nežádoucí duplicita a plýtvání pracovní kapacitou.

Svou funkci mohou plány vědeckovýzkumných prací plnit jen tehdy, jestliže práce na vytyčených úkolech je vědecky řízena, průběžně kontrolována, její výsledky podrobovány objektivnímu zhodnocení a v kladném případě zajištěno jejich uplatnění v praxi. Všechny tyto momenty musí být zajištěny při přípravě plánů vědeckovýzkumných úkolů.

Pro úspěšné plnění základních úkolů má velký význam i správná stimulace. Ukazuje se proto jako žádoucí i v oblasti pedagogiky využívat prole různých prostředků, jako jsou vypisování cen, odměny za vyřešení některých konkrétních uzlových úkolů aj.

Převod vědeckých poznatků do praxe

Základní formou, jíž jsou v oblasti společenských věd vnášeny vědecké poznatky do praxe, je publikační činnost. Proti dosavadnímu stavu nutno podstatně rozšířit možnosti zveřejňování výsledků teoretických prací z oboru pedagogických věd. Nutno rozšířit možnosti publikace překladů ze světové pedagogické literatury i prací historických. Kromě zvýšení úrovně dosavadních pedagogických časopisů je nezbytné založit speciální časopis »Pedagogické studie«, kde by bylo možno publikovat rozsáhlejší práce teoretického a experimentálního charakteru. Pro organické spojení teorie s praxí, pro cílevědomé vnášení teoretických poznatků do praxe je však třeba i v systému řízení našeho školství vybudovat

nezbytné předpoklady, v orgánech školské správy zabezpečit stabilizaci řídicích kádrů, prohloubit přípravu inspektorů a zajistit jim systematickou pomoc v plnění jejich funkcí. Důležité poslání v rozvoji pedagogické vědy a v uplatňování jejích poznatků v praxi očekává nově založenou Pedagogickou společnost v ČSAV.

Rozvoj pedagogické vědy závisí na tom, jak bude jejích výsledků používáno v praxi, jaké přípravy se v tomto směru dostane učitelstvu. Dosažení cílů komunistické výchovy nezbytně vyžaduje soustavného prohlubování a zvyšování úrovně vzdělání učitelů škol všech stupňů.

Řízení pedagogické vědeckovýzkumné práce

Ústřední výbor naší strany zdůraznil již ve svých dřívějších usneseních, že považuje za naléhavý úkol překonat zaostávání společenských věd za reálnými potřebami společnosti, úžeji je přimknout k politice strany a opřít je o pevnou marxistickou metodologii. Otázkám výchovy a vzdělání mládeže a pracujících a rozvoje našeho školství věnuje strana soustavně pozornost a pečuje o zajištění nezbytných podmínek pro rozvoj vědy o výchově, od níž očekává účinnou pomoc při výstavbě komunistické společnosti.

Řídicí funkci v rozvoji pedagogické vědy musí plnit i naše nejvyšší vědecká instituce, Československá akademie věd, a to nejen prostřednictvím vědeckého kolegia pedagogiky a psychologie ČSAV a Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV, ale i zajišťováním aktivní účasti různých vědních oborů při řešení základních problémů výchovy člověka pro život v komunismu.

Na řízení a koordinaci pedagogického výzkumu je povinno se podílet mnohem účinněji než dosud ministerstvo školství a kultury, kterému věda o výchově má poskytovat nezbytné podklady pro všechna závažná opatření v oblasti školství.